

УДК 378.5:94(477.63)(092)

І. М. Ковальська-Павелко

Дніпропетровський національний університет імені Олеся Гончара

ДО 70-РІЧНОГО ЮВІЛЕЮ ПРОФЕСОРА В. К. ЯКУНІНА

Висвітлено життєвий і науково-творчий шлях відомого сучасного українського історика В. К. Якуніна.

Ключові слова: український історик, шлях, праці, досягнення, внесок.

Освещен жизненный и научно-творческий путь известного современного украинского историка В. К. Якунина.

Ключевые слова: украинский историк, путь, труды, достижения, вклад.

This article deals with life and scientific path of the famous contemporary ukrainian historian V. K. Yakunin.

Key words: ukrainian historian, course, difficultri, achievements, donation.

Едва ли есть высшее из наслаждений,
как наслаждение творить.

(М. В. Гоголь)

12 жовтня 2009 р. виповнилось 70 років відомому вітчизняному історичу, фахівцю в галузі історіографії, методології історичної науки та політичної історії, багаторічному завідувачу кафедри української історії та етнополітики ДНУ, доктору історичних наук, професору Віктору Кузьмичу Якуніну.

Ім'я В. К. Якуніна може служити еталоном високого професіоналізму, наукової порядності, працездатності та життєвої мудрості. Він є чудовим педагогом, методистом, вихователем нової генерації студентської молоді, а підготовлені ним наукові праці, ґрунтовні монографії та статті відомі не лише в нашій країні, а й за її межами.

Народився і виріс Віктор Кузьмич у шахтарській родині в містечку Кадіївка (нині – м. Стаханов) Луганської області. Сім'я була дружна, багатодітна – вісім дітей (трое з них, на жаль, померло під час війни). Батько, Кузьма Олексійович (1890–1943), був вихідцем із селянської родини Орловської губернії, учасником Першої світової та громадянської війни. Переїхавши в 30-х рр. ХХ ст. до України з Пензенської губернії, він працював шахтарем-підрильниким. Робота була небезпечною і важкою, але він дуже любив свою родину і намагався забезпечити своїм дітям умови для гідного життя. Під час Великої Вітчизняної війни в 1943 р. Кузьма Олексійович загинув.

Мати, Олександра Семенівна (1902–1967), виросла в селянській родині на Київщині. На початку 1913 р. вона із родиною переїхала до Пензенської губернії, де і познайомилась із Кузьмою Олексійовичем. Згодом, одружившись, Олександра Семенівна була домогосподаркою і займалася вихованням дітей.

З дитинства в сім'ї Якуніних прищеплювалась любов до праці, книг та навколишньої природи. В. К. Якунін рано почав цікавитися книгами – разом із братом Анатолієм ходив до місцевої бібліотеки і годинами пропадав у читальній залі. Захоплювався він і грою у шахи. Також дуже полюблив малювати пейзажі, краєвиди шахтарського селища, в якому виріс. Зазначимо, що захоплення шахами і малюванням він зберіг на все життя. І сьогодні у нього є колекція власних робіт (як правило, це пейзажі і натюрморти), виконаних на цілком професійному рівні. У колекції близько 30 робіт, більша частина яких подарована родичам, друзям, колегам. Його картини знаходяться в різних містах України і за кордоном: у Києві,

Стаханові, Кривому Розі, Дніпропетровську, Криму, Тюмені, Алтайському краї, Південній Кореї.

У 1947 р. В. К. Якунін почав навчатися у середній школі № 37 в м. Кадіївка. Після закінчення шкільного навчання в 1957 р., він як потомствений шахтар поступив до гірничого технічного училища у Кадіївці на спеціальність машиніста-механіка вугільних комбайнів і врубових машин – адже треба було отримати фах, який би допоміг матеріально підтримувати велику родину.

Однак, учитися на механіка для нього було замало – хотілося розширити інтелектуальні обрії. Зрештою вирішальним стало бажання глибокого пізнання нових наук. Тож є цілком зрозумілим, що паралельно з денним навчанням в училищі В. К. Якунін протягом двох років навчався у вечірньому університеті марксизму-ленінізму. Там він з великою зацікавленістю слухав лекції з філософії, політекономії, історії ВКП(б), а у вільний час читав підручники та наукову літературу з історії та філософії, вивчав роботи К. Маркса, Ф. Енгельса, В. І. Леніна, матеріали з'їздів ВКП(б). Певно саме тоді, після спроб проаналізувати роботи з історії партії, у Віктора Кузьмича і з'явився інтерес до історіографії.

Крім навчання, у студентські роки В. К. Якунін активно займався фізичним розвитком (класичною боротьбою), наполегливо тренувався, брав участь у змаганнях, які проводилися серед студентів гірничого училища. У 1959 р. В. К. Якунін був призваний до лав Радянської армії і направлений у військову школу артилеристів-зенітників, яка базувалася у Ніжині Чернігівської області. Керівництво школи відразу звернуло увагу на інтелектуально розвинутого, ідеологічно і фізично підготовленого, працьовитого та старанного хлопця. У 1960 р. він був переведений до Дніпропетровська для проходження подальшої служби. Складалася вона цілком вдало. Про це свідчить і більше двадцяти подяк від керівництва військової частини, отриманих В. К. Якунініним у цей час.

Після закінчення військової служби В. К. Якунін вступає на денне відділення філологічного факультету Дніпропетровського державного університету (на початку 1960-х рр. історичного факультету в ДДУ ще не існувало). З великою старанністю він занурюється у навчальний процес. Його блискучі виступи на семінарських заняттях із різних дисциплін, а особливо з «Історії КПРС» не залишилися поза увагою викладачів та однокурсників. Професор кафедри історії КПРС Федот Семенович Павлов (1914–2004), який проводив практичні заняття, був вражений інтелектом, глибокими енциклопедичними знаннями молодого студента. Саме Ф. С. Павлов порадив В. К. Якуніну продовжити навчання в галузі історичних наук.

У 1963 р. В. К. Якунін переводиться з філологічного факультету на історичне відділення ДДУ. Але внаслідок проблем із житлом у 1966 р. разом зі своєю дружиною Людмилою Романівною, з якою він разом навчався на одному курсі, і яка стала його супутницею і одиномцем на все життя, переїжджає до Кривого Рогу, де продовжує навчання на заочній формі. Саме у 1966 р. відбулося знайомство В. К. Якуніна з Миколою Павловичем Ковальським (1929–2006), на той час доцентом кафедри історії СРСР та УРСР ДДУ. Під керівництвом М. П. Ковальського починає займатися дослідженням творчого доробку Михайла Миколайовича Покровського – знаного вітчизняного історика, талановитого учня В. Й. Ключевського. Акцент у дослідженні був зроблений на вивченні ролі М. М. Покровського в становленні радянської історичної науки (1917–1924 рр.). Темою В. К. Якунін захопився, тим більше, що на той час він уже був знайомий з науковими працями історика. Підсумком його шестирічних зусиль став успішний захист у 1968 р. дипломної роботи «Развитие исторической концепции М. Н. Покровского». У тому ж році вийшла і його перша наукова стаття, присвячена 100-річному ювілею з дня народження М. М. Покровського.

У 1971 р. В. К. Якунін вступає до аспірантури на історико-філологічний факультет ДДУ і під керівництвом М. П. Ковальського завершує роботу над кандидатською дисертацією за темою: «Борьба М. Н. Покровского против дворянско-буржуазной и мелкобуржуазной историографии». Треба зазначити, що для М. П. Ковальського В. К. Якунін був першим дипломником і першим аспірантом. Їхня наукова співпраця в подальшому переросла у міцну дружбу на довгі роки. М. П. Ковальський завжди пишався тим, що його першим аспірантом був саме В. К. Якунін, високо цинив його наукову діяльність, принциповість, інші людські якості.

Захист кандидатської дисертації В. К. Якуніна блискуче відбувся в 1972 р. у спеціалізованій вченій раді історико-філологічного факультету за спеціальністю «Історіографія та джерелознавство» [1]. Зауважимо, що дисертація В. К. Якуніна викликала значний інтерес в тогочасному науковому середовищі і була високо оцінена в численних відгуках: сектора історіографії Інституту історії СРСР АН СРСР (за персональною підтримкою академіка М. В. Нечкіної), доктора історичних наук М. А. Алпатова (сектор історії історичної науки Інституту історії СРСР), кандидата історичних наук В. Г. Сарбея (Інститут історії АН УРСР), кандидата історичних наук С. А. Щербакова (Інститут історії АН БРСР) тощо.

Після успішного захисту і отримання наукового ступеня кандидата історичних наук, В. К. Якунін розпочав викладацьку діяльність. З 1972 р. він працював на посаді старшого викладача, потім доцента кафедри історії КПРС Дніпродзержинського індустріального інституту. У 1975 р. його запрошують на лекторську роботу при Дніпропетровському обкомі КПУ. А ще через три роки він починає працювати доцентом кафедри історії КПРС Дніпропетровського державного університету. Водночас активно продовжував займатися науковою роботою. У цей час сферою його наукових інтересів стають проблеми становлення та розвитку історико-партійної науки в СРСР і УРСР (1917 – друга половина 30-х рр.) [2], вплив на неї культу особи Й. В. Сталіна [3]. При цьому варто зазначити, що в українській історіографії часів перебудови саме В. К. Якунін уперше виступив з критикою сталінізму. У період з 1988 р. по 1990 р. він брав активну участь у наукових та громадських дискусіях з цього питання, рішуче виступаючи проти спроб реабілітації сталінізму.

У 1989 р. виходить монографічне дослідження В. К. Якуніна «На пути к правде истории (Становление и развитие историко-партийной науки на Украине. Октябрь 1917 – вторая пол. 30-х гг.)» [4], яке стало вагомим піддрунтям його докторського дослідження. А вже в 1990 р. у спецраді Київського державного університету В. К. Якунін успішно захистив докторську дисертацію (науковий консультант проф. П. М. Шморгун), здобувши науковий ступінь доктора історичних наук. У грудні 1990 р. обирається на посаду завідувача кафедри політичної історії Дніпропетровського державного університету (з 1992 р. кафедри української історії та етнополітики), на якій перебував 15 років. У 1992 р. йому присвоюється і вчене звання професора.

На посаді керівника кафедри В. К. Якунін демонстрував органічно збалансований, зважений стиль управління. Консолідуючи колектив, він спрямував його енергію та зусилля в річище розв'язання конкретних виробничих питань, приділивши особливу увагу методичному забезпеченню навчального процесу, підвищенню якості підготовки фахівців-істориків, розширенню тематики наукових досліджень науково-педагогічних працівників. Вимогливий та принциповий, він здобув заслужений авторитет та повагу всього колективу кафедри та історичного факультету.

Чимало часу як завідувач кафедри В. К. Якунін приділяв виховній роботі зі студентами. Можна стверджувати, що його ерудиція, глибокі знання, лекторський талант високо оцінювалися студентською аудиторією історичного та механіко-

математичного факультетів, де він проводив заняття з історії України, а також із «Сучасної історіографії радянського суспільства» та «Методології історії».

Значну увагу В. К. Якунін приділяв і підготовці висококваліфікованих фахівців, активно керував аспірантами. У період з 1989 р. по 1995 р. під його керівництвом було захищено шість кандидатських робіт з історії та історіографії політичних партій та народної освіти в Україні радянської доби.

Не полишав професор В. К. Якунін і власних наукових студій. Так, після захисту докторської роботи він продовжував вивчати проблему впливу Й. Сталіна і сталінізму на радянську історичну науку. Результатом цього стало видання в 1998 р. монографії «Клино и Сталин» [5], яка була підготовлена в співавторстві з тогочасним завідувачем кафедри всесвітньої історії ДДУ доцентом М. Д. Мартиновим.

У 90-х рр. ХХ ст. В. К. Якунін акцентує увагу на пошуку нової наукової методології історії. Остання в радянській період базувалася на принципі комуністичної партійності, яка призводила до ідеологізації та міфологізації історичного процесу. У своїх новітніх дослідженнях В. К. Якунін обґрунтовував необхідність відмови від комуністичної партійності як методологічного принципу. У той же час все більше уваги приділяв новим ідеологічним і політичним впливам на українську історичну науку. Зрештою роздуми над проблемою «історія і політика», привели його до написання оригінального монографічного дослідження «Крах КПСС. Историографические и теоретико-методологические аспекты. Часть 1», яке побачило світ у 2003 р. [6]. Робота над цією проблемою продовжується і сьогодні, вченим вже підготовлена до друку друга частина цієї книги.

Початок 2000-х рр. у науковому житті професора В. К. Якуніна відзначився серією розвідок з актуальних проблем сучасної української історіографії та методології, зокрема з питань ролі ОУН і УПА в історії України. Результатом дослідження цієї проблеми стала фундаментальна монографія «ОУН і УПА в Другій світовій війні. Проблеми історіографії та методології», підготовлена в співавторстві з завідувачем кафедри російської історії ДНУ професором В. В. Іваненком у 2006 р. [7]. Ця монографія мала значний резонанс як в наукових колах, так і серед української громадськості. Численні рецензії, отримані на книгу з Донецька, Сімферополя, Києва та Львова, беззаперечно свідчили про широкий інтерес до цього видання.

Окремо слід виділити науковий інтерес проф. В. К. Якуніна до питань історіографії фашизму. Ця тема знайшла своє втілення у ґрунтовній статті (в співавторстві з проф. В. В. Іваненком) «Историография фашизма: история и современность» (2009 р.) [8], в якій уперше в українській історичній літературі було зроблено порівняльний аналіз радянської, сучасної російської та української історіографії стосовно означеної проблематики.

У цілому науковий доробок професора В. К. Якуніна нараховує більше 140 наукових праць, у тому числі 4 монографії. Під його керівництвом уже захищено 11 кандидатських та 2 докторські дисертації. В. К. Якунін активно працює в складі спеціалізованої вченої ради ДНУ із захисту докторських дисертацій, членом якої він є з 1996 р. Його ім'я фігурує в якості члена редколегії багатьох українських журналів та наукових збірників.

Професор В. К. Якунін неординарна, багатогранна і яскрава людина. Вважає його постійне прагнення до наукової діяльності, творчості, небайдужість до подій, які відбуваються в історичній науці, принциповість та щирість, відданість своїм науковим поглядам. І зараз він продовжує активно працювати на посаді професора кафедри української історії та етнополітики ДНУ, передаючи свій величезний досвід педагога, вихователя та науковця молодим викладачам та аспірантам кафедри і історичного факультету ДНУ.

Беззаперечні заслуги В. К. Якуніна в освітянській та науковій справі відзначені медаллю «За вірну службу ДНУ» та почесним званням «Заслужений професор ДНУ».

Бібліографічні посилання

1. **Якунин В. К.** Борьба М. Н. Покровского против дворянско-буржуазной и мелкобуржуазной историографии : автореф. дис. на соискание учен. степени канд. ист. наук : спец. 07.00.01 «История КПСС» / В. К. Якунин. – Д., 1972.
2. **Якунин В. К.** К вопросу о кризисе идейных основ буржуазной исторической науки в СССР (1917–1924 гг.) / В. К. Якунин // Некоторые проблемы социально-экономического и политического развития Украинской ССР : сб. научн. ст. – Вып. 3. – Д., 1972. – С. 88–102.
3. **Якунин В. К.** Формування культу особи Й. В. Сталіна та історико-партійна наука 20-х – 30-х рр. / В. К. Якунин // Укр. іст. журн. – 1989. – № 1. – С. 9–22.
4. **Якунин В. К.** На пути к правде истории (Становление и развитие историко-партийной науки на Украине. Октябрь 1917 – вторая пол. 30-х гг.) / В. К. Якунин. – К., 1989.
5. **Якунин В. К.** Клио и Сталин / В. К. Якунин, Н. Д. Мартынов. – Д., 1998.
6. **Якунин В. К.** Крах КПСС. Исторический и теоретико-методологический аспекты. – Ч. 1. Идейно-теоретические основы КПСС и исторический опыт XX столетия / В. К. Якунин. – Д., 2003.
7. **Якунін В. К.** ОУН і УПА в Другій світовій війні: проблеми історіографії та методології / В. К. Якунін, В. В. Іваненко. – Д., 2006.
8. **Якунин В. К.** Историография фашизма: история и современность / В. К. Якунин, В. В. Іваненко // Грані. – 2009. – № 2, 3.

Надійшла до редколегії 15.03.2010.